

Подорож музеями Вінниччини

Частина III

Знаємо стільки, скільки пам'ятаємо

Tantum scimus, quantum memoria tenemus

Рідний край завжди буде символом материнської любові, батьківського захисту, незламної української душі та ніжним співом солов'їв. Ще з сивої давнини наші предки войовничо, мужньо та впевнено боролися за вільні безкраї землі для того, щоб ми зараз могли гордитися ними і нести їм подяку із роду в рід.

Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід добре знати, необхідно вивчати його історію, мову, культуру. Саме знання історії рідного краю є тим місточком, що єднає покоління минулі з поколіннями прийдешніми, давнину з сучасністю.

Свіже повітря, прохолодна джерельна водиця, п'яний аромат яблуневого цвіту, запашні мальви біля воріт, спів пташок — все це асоціюється лише з одним словом — село. А села, як і люди, мають свої біографії. І у кожного вона своя — неповторна. В історії села віддзеркалюється історія всієї Батьківщини, всього українського народу.

Все більше самобутніх цікавих музеїв з'являється в усьому світі. Не оминула ця хвиля й Україну.

Третя частина розповідей із циклу «Подорож музеями Вінниччини» присвячена музеям історії сіл.

Музеї історії села — простір, де оживає минуле.

Народний музей історії села Баланівка

Розпочинаємо нашу подорож з відвідування вже знайомої нашим читачам Баланівки Бершадської громади. Про це село ми вже розповідали в віртуальній бесіді «Резиденції родини Собанських на Вінниччині». Так от, саме за часів панування в Баланівці Героніма Собанського в селі було побудовано приповерхову спорожову оглядову вежу. В ній було розміщено годинник, який відбивав кожну годину. Також із вежі наглядали за приближенням ворогів та працею кріпаків.

У 1989 році на базі вежі, яка на сьогодні є пам'яткою архітектури і містобудування місцевого значення та внесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток Вінницької області, було побудовано музейний комплекс: обрядова зала, вежа та музей історії села, який став візитівкою не лише Баланівки, а й Бершадського району, а силует вежі використовується в геральдиці району. 29 грудня 1994 року музею було присвоєно звання «народний».

Експозиція музею розповідає про історію виникнення села, його соціально-економічний розвиток, культуру та побут селян XIX ст. – поч. XX ст., голодомор 1932-1933 рр., події Другої світової війни, повоєнну відбудову та досягнення колгоспу в зростанні виробництва основних видів сільськогосподарської продукції. Представлено документи, що розповідають про сучасні економічні реформи – реорганізацію колгоспу, створення фермерських господарств, проблеми розвитку села.

Музейний фонд налічує близько 6000 експонатів. Нестандартно організована експозиція у формі лабіринту розповідає про давні часи заснування Баланівки, добу козаччини, події XX століття на Вінниччині.

В експозиції представлено старовинну зброю, колекцію декоративно-ужиткового мистецтва українців XIX - поч. XX ст.: вишиті чоловічі та жіночі сорочки, рушники, скатерки, доріжки. Значне місце займають предмети побуту, зокрема глиняний та дерев'яний посуд, ткацький верстат, дерев'яний млинок, маслобійка, плетена колиска, дерев'яне ліжко. Можна побачити й інтер'єр традиційної баланівської хати XVII століття. Всі експонати музею були надані жителями села безкоштовно.

Народний музей історії села Бондурівка

Село Бондурівка Чечельницького району має давню історію: на його території знайдено та зафіксовано трипільське поселення II-IV тис. до н.е., слов'янське поселення II-V ст. н.е., козацький стан XVI-XVII ст. (історико-археологічний комплекс «Замчисько»). В селі діє музей краєзнавчого напрямку – Музей історії села Бондурівка, який створив ентузіаст, сподвижник, вчитель Василь Олексійович Коваленко.

Він створював його багато років. Відремонтувавши за свій кошт три кімнати в приміщенні Будинку культури, почав збирати речі, документи, старовинні предмети побуту, вироби народних умільців, картини, «ямкати» рушники (вишиті на вафельному полотні).

За цей час він сформував унікальну колекцію, яка налічує більше п'яти тисяч предметів. У 2009 році музею було присвоєно звання народного. В музеї 4 кімнати, кожна з яких присвячена певній темі і періоду існування Бондурівки.

В музеї є й унікальні експонати, як от зразки паперу, з якого виготовляли квіти на весільні вінки — молочного, ледь рожевого і блакитного кольорів. Він дуже цікавий за фактурою і нагадує понесеньку стружку з дерева. Аналогів йому на сьогодні не знайдено. А ще вінок «корона», яких зберіглося не так багато. Вони не знаходилися на передній частині чола у вертикальному положенні, як більшість вінків, а носилися горизонтально.

В музеї ведеться активна пошукова робота та дослідження історії Свято-Михайлівської церкви на території села Бондурівка, вивчаються матеріали про селянське антибільшовицьке повстання в Ольгопільському повіті та повстанський загін «отамана Коваленка Семена Кононовича», «отамана Темного (Зеленого) Гаю Вільного Гайдамацтва».

Має місце в експозиції музею й вшанування пам'яті Героя України Коваленка Юрія Вікторовича, підполковника Збройних Сил України, заступника командира загону спеціального призначення 3-го окремого полку спеціального призначення Сухопутних військ ЗСУ, який загинув у липні 2014 року на Луганщині.

Народний музей історії села Гопчиця

По обидва береги річки Росі у Потребиченській міській громаді розташоване мальовниче село Гопчиця, яке має власний оригінальний логотип, наліпки та магніти, LED-ліхтарі і відремонтований клуб, сторінки в Instagram та Facebook, музей історії села і сучасний сайт.

Громадський музей історії села Гопчиця розпочав діяльність з 1990 року. 14 грудня 2018 року йому присвоєно звання «народний».

Основні фонди музею нараховують 430 експонатів, які представлені у семи музейних залах. Сучасно оформлена експозиція розповідає про природу та історію села Гопчиця і всього Потребиченського краю, зокрема про розвиток місцевого хліборобства.

Музей Гопчиці занесено до переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

Вікна краєзнавчого музею Гопчиці прикрашають фотографії – портрети односельчан початку ХХ століття.

Колекція Музею історії Гопчиці не менш унікальна — понад 130 оригінальних сільських фото, перша візитация церкви села за 1740 рік, перше позначення села на мапі Брацлавського воєводства 1790 року, перша мапа села із селянськими садибами після скасування кріпацтва 1865 року, фото розписів знищеної комуністами сільської церкви тощо.

Є в гопчицькому музеї й окрема експозиція, присвячена одній із жахливих сторінок історії України і села в цілому. В ній зокрема представлений список 195 односельчан — жертв Голодомору 1932-1933 років.

Музей історії села Гопчиця став першим сільським музеєм, який увійшов у розділ про Україну «Україна поруч» на платформі Google Arts & Culture (онлайн-платформа, використовуючи яку громадськість може отримати доступ до зображень високої чіткості художніх робіт, які зберігаються у музеях — партнерах ініціативи).

Проект віртуального Музею історії Гопчиці став публічним на рівні з загальноукраїнськими установами — НАМУ, Музеєм Гончара, Національним історичним музеєм та іншими.

Музейний фонд навіть сьогодні поповнюється новими експонатами. Це й унікальні артефакти або ж паперові копії документів польською та латиною, датовані ще 18 ст. тощо.

Музей історії села Краснопілка

Село Краснопілка Гайсинського району засноване ще в XVII столітті в мальовничій місцевості від якої і дістало свою назву («Краснопілка» - «Красна (гарна) поляна»).

Гордістю мешканців є музей історії села, який було створено у 1976 році. Засновником по праву вважається Почесний громадянин Краснопілки, шкільний вчитель – Никифір Терентійович Громовий, який після виходу на пенсію взявся за створення музею. Почав із розмов із міськими старожилами про давнє минуле, зібрав старовинні меблі, інструменти, кераміку, фотографії людей, що відзначились активністю. Зробивши витиски про давнину Краснопілки у музеях Умані, Вінниці, Кам'янця-Подільського, написав історію села. Протягом 25 років він був директором музею.

Експозиція розповідає про заснування села, його перших власників Синявських і Важинських, а також висвітлює історичні події XVII-XVIII ст., що відбулися на долі Краснопілки: національно-визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького, «Руїну», «Коліївщину». Відображено економічний розвиток села, ремесла і промисли, народний побут його мешканців XIX-поч. XX ст., основні історичні події XX ст., голодомор 1932-1933 рр., репресії 1930-х рр., Другу світову війну (окупацію села і долю оstarбайперів, учасників війни), повоєнну відбудову та його подальший розвиток, трудові подвиги селян, а також сучасний розвиток села.

У 2004 році музей отримав звання Народного. Зараз він складається із 3 експозицій: «Село і люди», «Зала бойової слави» і «Побут наших предків». В першій залі можна побачити обличчя найвидатніших людей Краснопілки, які тут жили, працювали та прославили своє село.

Найбільша частина експозиції другої зали присвячена трагічним подіям Другої світової та вже сучасної російсько-української війни. У музеї зберігаються документи, схеми, окремі речі, зброя та одяг воїнів. На стендах розміщені численні фотопотрафії, з яких дивляться на нас учасники тих страшних подій. Центральним елементом є велика панорама. Вона демонструє перехід від війни до мирного життя. Також тут розміщено символічний вічний вогонь, куди приходять молодята перед вінчанням.

Краснопільчани займалися в основному землеробством, тож у третій залі представлені предмети побуту та одягу наших предків.

Нині у музеї нараховується понад 3000 експонатів, проводяться екскурсії, працюють гуртки. Сюди завжди йдуть люди, особливо молодь. Музей живе, поповнюється новими експонатами.

Музей історії села Кузьминці

У селі Кузьминці Гайсинського району громада власними силами створила музей села. У занедбаній хаті, яка привалий час стояла пустою, місцеві відтворили побут подолян у ХІХ-ХХ ст. У такому ж стилі облаштували і подвір'я: поставили віз, змайстрували криницю й пин з лози, на якому розвісили вишиті рушники.

Місцеві підприємці допомогли відремонтувати хату. Ентузіасты взялися розшукувати експонати. Чи не в кожній родині знайшлися старі речі, які допомогли відтворити типовий інтер'єр старої сільської хати. Місцеві жителі приносили вишиті рушники і сорочки, плетені скапертини і фіранки, старовинні інструменти і предмети вжитку.

В хаті чотири кімнати — це чотири світлиці. У кожній своя експозиція. Багато експонатів мають свою унікальну історію. Наприклад, колись у селі був великий панський палац на 40 кімнат. Коли прийшла радянська влада, господарі втекли, а сам маєток був розібраний до камінчика. Односельчанка, яка жила в тому палаці і грудним молоком годувала трьох панський дітей, зберегла ліжко та стілець, які тепер також є експонатами музею.

Не менш цікавою є історія крупорушки (примітивний млинок-подрібнювач). У 1932-1933 роках, коли Україна переживала трагічний голодомор, ця крупорушка таємно була захована у підвалі покинутої хати. Уночі селяни зносили по жменьці зерна та розтирали його, щоб якось вижити.

Є в музеї і так звана колгоспна кімната, в якій поставили радянську книгу пошани. В ній вказані імена односельців. В тій же кімнаті стоїть стара шафа та диван ще раннього радянського періоду. Там же можна побачити першу в селі радіолу, перший телевізор та перший радіоприймач, які з'явилися в селі.

Крім різних старовинних побутових речей таких як глечики, скрині, народні спідниці, сорочки та різне взуття, в музеї виставили близько 60 вишитих рушників, найстарішому з яких 150 років. Є там і 250-річний кожух. Загалом невеликий за площею музей вмістив більше двох сотень різних експонатів.

Незважаючи на те, що Кузьминці — одне з найстародавніших поселень Поділля (в 1545 році вони належали Брацлавському замку), музей є доволі молодим, його було створено в 2020 році. Зважаючи на суворе сьогодення, інформація про його подальше функціонування відсутня.

Ободівський краєзнавчий музей (Ободівка)

Ободівський краєзнавчий музей створено у 1959 році з ініціативи ободівчан. Його вдалося зберегти до наших днів. Навіть у нинішній непростий час заклад залишається комунальною установою сільської громади.

Тривалий час експозиція розміщувалася в чотирьох залах невеликого приміщення біля будинку культури в центрі Ободівки. Зараз музей частково переїхав у реконструйоване приміщення колишньої доброчинної лікарні, що має статус споруди садово-паркового мистецтва місцевого значення, побудованої у 1890 році родиною Собанських, яка володіла Ободівкою впродовж 130 років.

Фонди музею нараховують близько 6000 предметів, серед яких побутові речі ободівчан XIX-XX століть, знаряддя праці, зразки військового спорядження, нумізматичні та археологічні знахідки, документи, листи, фотографії, нагороди, літературні твори місцевих авторів.

Експозиція, яка розміщена в 11 залах, розповідає про історію села з XVI століття до сьогодення, знайомить з життєвим та творчим шляхом видатних земляків. Зацікавленість відвідувачів музею викликає історія родини Собанських; події національно-визвольного характеру в середині XVII століття та з 1917 по 1924 роки; масові репресії місцевим НКВС у 30-х роках XX століття; голодомори у селі; історія тепло, у якому з 1941 по 1944 роки загинуло 11 тис. людей, соціально-економічний розвиток Ободівки після Другої світової війни.

В етнографічній експозиції представлена колекція вишитих рушників з вишивкою різних регіонів, виставка оздоблених яєць, наперстків, ляльок-мотанок місцевої паляновитої майстрині декоративно-прикладного мистецтва Любові Сиворот.

Її вишивані картини, рушники, одяг, ляльки-мотанки, писанки, випічка, в'язані вироби неодноразово виставлялись у Ободівському, Тростянецькому та Вінницькому краєзнавчих музеях, були окрасою під час проведення державних та народних свят як у рідному селі, так і далеко за його межами.

Сьогодні Ободівський краєзнавчий музей робить внесок у збереження національної та європейської пам'яті про трагічні події минулого.

У 2025 році музей став учасником міжнародного проекту «H-FILS: оцифровування мікроархівів про Голокост та інші нацистські злочини в Україні» і розпочав співпрацю з Архівами Арользена (Міжнародний центр документації нацистських переслідувань, Німеччина) та громадською організацією «Після тиші», які займаються збором і збереженням історій жертв нацистського насильства.

Його мета — збір свідчень, імен, фотографій, документів, що збереглися у родинах, і стосуються таких тем, як примусова праця у нацистській Німеччині, перебування в німецькому полоні, ув'язнення у концтаборах, історії Голокосту, геноцид ромів, опір нацистському режиму, а також руйнування сіл, храмів та шкіл під час війни.

Крім того, нині працівники музею збирають матеріали про жертв російсько-української війни. Розробили проект «Кімната життя», який подали на конкурс, виграли грант від благодійного фонду. Наразі працюють над створенням простору Героїв. Сюди зможуть приходити їхні рідні, тут відбуватимуться заходи з молоддю, учнями. Головна мета — зберегти пам'ять про тих, хто ціною свого життя відстояв для нас мир, незалежність держави. Щоб про них знали наступні покоління.

Громадський музей історії села Устя

Устя – сучасне село в Гайсинському районі, з неймовірними краєвидами, захоплюючими вигинами місцевої річки, багатою культурно-мистецькою спадщиною. Устя вперше згадується у писемних джерелах у 1651 році. Назва села пішла від слова «усть» – гирло річки. Є й інша версія – походить від імені засновниці Устини Любомирської. В селі споконвіку займалися ткацтвом, гончарством, вишивкою.

У 1984 р. з ініціативи журналіста та краєзнавця Петра Івановича Швеця розпочалися пошукові роботи по збору експонатів для майбутнього музею, який було вирішено розмістити в приміщенні будівлі поміщика Глинського. Жителі села активно допомагали наповнювати музейні кімнати. Поповнення фондів музею здійснювалося завдяки походам по рідному краю, листуванню з учасниками воєн, зустрічам із старожилами.

Окрасою музею є етнографічна колекція: килими, рушники, сорочки, народний одяг, гончарні вироби. Чільне місце в музеї займає діючий ткацький верстат, на якому часто проводять майстер-класи з ткацтва, адже в селі є ткалі, що практикують цей вид ремесла і зараз.

Серед експонатів музею є унікальні світлини першої половини ХХ ст., які свідчать про віхи на теренах краю, експонати повоєнного періоду, листи з фронту, фрагменти зброї, нагороди. Давня історія краю представлена предметами трипільської та черняхівської культур.

Значне місце в експозиції займає і сучасний розвиток села, який відображає всі сфери: культуру, освіту, сільське господарство.

Наразі громадський музей історії села Устя нараховує понад 3000 експонатів, всі вони зібрані на території села і відображають його культуру, побут та історію розвитку різних періодів. У 2018 р. музей переїхав в нове приміщення та оновив свою експозицію.

Сьогодні музей живе цікавим та різноманітним життям, він досягнув найголовнішого — зацікавив відвідувачів, проклав невидимий місток між минулим та сьогоденням.

Використані джерела

- ❖ Бараболя Юлія. На Вінниччині громада створила музей села. Суспільне Вінниця. URL: <https://suspilne.media/vinnytsia/51311-na-vinnicini-gromada-stvorila-muzej-sela/> (дата звернення: 22.10.2025).
- ❖ Бондурівський сільський будинок культури. Відділ культури і туризму Чечельницької райдержадміністрації. URL: <https://departmentofcultur.wixsite.com/mysite/bondurivskij-sbk> (дата звернення: 24.10.2025).
- ❖ Громадський музей історії села Устя. Офіційний сайт Бершадської міської ради. URL: <https://radabershad.gov.ua/about/touristic/2698-gromadskiy-muzey-istorij-sela-ustya.html> (дата звернення: 22.10.2025)
- ❖ Музеї Гайсинщини – обереги вічності. Відділ культури, молоді та спорту Гайсинської міської ради. Гайсинська ЦБС. URL: https://hnlib.vn.ua/?page_id=3786 (дата звернення: 24.10.2025).
- ❖ Музей Гопчиці — перший сільський музей у розділі проєкту Google Arts & Culture. Гопчиця#ReLoad. URL: <https://hopchytsya.com.ua/hopchytsya-history-museum-google-arts/>. (дата звернення: 02.10.2025).
- ❖ Музей історії села Баланівка, філія КЗ «Бершадський краєзнавчий музей». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064039807298&sk=photos> (дата звернення: 21.10.2025).
- ❖ Музей історії села Баланівка, Баланівка. Inclusive Travels in Ukraine. URL: <https://travels.in.ua/uk-A/object/4893/muzey-istoriyi-sela-balanivka> (дата звернення: 02.10.2025).
- ❖ Музей історії села Бондурівка. Чечельницька громада. URL: <https://chechelnytska-gromada.gov.ua/muzej-istorii-sela-bondurivka-10-35-10-19-04-2021/> (дата звернення: 24.10.2025).

- ❖ Музей історії села Гопчиця, Гопчиця. Inclusive Travels in Ukraine. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/object/5051/muzey-istoriyi-sela-hopchytsya> (дата звернення: 24.10.2025).
- ❖ Народний музей історії с. Баланівка. Бершадь.ua. URL: <https://www.bershad.ua/a/balanivka/27248.html> (дата звернення: 28.10.2025).
- ❖ Народний музей історії села Баланівка. Офіційний сайт Бершадської міської ради. URL: <https://radabershad.gov.ua/about/touristic/2695-narodniy-muzey-istorij-sela-balanivka.html> (дата звернення: 12.10.2025).
- ❖ Ободівський краєзнавчий музей. URL: <https://surl.lu/vdsbqs> (дата звернення: 21.10.2025).
- ❖ Ободівський краєзнавчий музей, Ободівка. Inclusive Travels in Ukraine. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/object/4994/obodivskyi-kraieznachy-muzey#photoGallery> (дата звернення: 20.10.2025).
- ❖ Ободівський краєзнавчий музей розпочинає міжнародне дослідження історій жертв нацизму. Гайсин онлайн. URL: <https://haysyn.online/obodivskyi-kraieznachy-muzey-rozpochynaie-mizhnarodne-doslidzhennia-istoriy-zhertv-natsyzmu/> (дата звернення: 20.10.2025).
- ❖ Повернувся у рідне село і створив музей. 20 хвилин. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/povernuvcsya-u-ridne-selo-i-stvoriv-muzey-175414.html> (дата звернення: 24.10.2025).
- ❖ Село Гопчиця. Гопчиця. ReLoad. URL: <https://hopchytsya.com.ua/> (дата звернення: 28.10.2025).
- ❖ Сільський Ревізор. Краснопілка. AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/selskij-revizor/562-silskiy-revizor-krasnopilka> (дата звернення: 23.10.2025).

Скрипник Віктор. «Так люди захотіли». Прапор рашистів — замість ганчірки постелили при вході до музею в селі Ободівка. 20 хвилин. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/tak-lyudi-zahotili-prapor-rashistiv--zamist-ganchirki-postelili-pri-vh-11933229.html> 21.10.25 (дата звернення: 30.10.2025)

Скрипник Віктор. Фіксують злочини нацистів і рашистів: музей Ободівки працює з найбільшим архівом світу. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/fiksuyut-zlochiny-natsistiv-i-rashistiv-muzey-obodivki-spivpratsyue-z-11970587.html> (дата звернення: 21.10.2025)

У Гайсинському районі ентузіасти створили музей села. Діпо.ua. URL: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/muzey-kuzmints-202007281193969> (дата звернення: 30.10.2025)

Ясько Олексій. На Вінниччині селяни за три місяці з покинутої хати «зліпили» музей. Vlasno.info. URL: <https://vlasno.info/spetsproekti/2/art/item/38366-na-vinnychchini-seliany-za-try-misiatsi> (дата звернення: 22.10.2025).

Матеріал зібрала й впорядкувала
Ганна СУРОВЕНКО,
завідувачка відділу обслуговування
Науково-технічної бібліотеки
Вінницького національного
технічного університету

library@vntu.edu.ua

Вінниця
2025

